

**Osvrti
i
Prikazi**

ZAŠTO VOLIM MOSTAR

Karlo Drago Miletić, *MOSTAR. Susret svjetskih kultura*, Mostar, 1997.

Kao što naš tjelesni organizam ima u sebi desetak zasebnih a međusobno čudesno i životno sraštenih sustava: koštani, mišićni, kožni (noktni, kosni), živčani, dišni, krvotočni, endokrini, egzokrini itd., tako i svaki grad, kao najživlji narodni organizam, ima mrežu posebnih sustava koji su upućeni da čudesno tvore cjelinu: kulturni sustav, zdravstveni, sveučilišni, religiozni, politički, urbanistički, električni, vojni, vozni, vodovodni, cestovni, parkovni, zabavni... I kao što tijelo ne funkcionira potpuno ako mu svi sustavi ne djeluju harmonično, tako je i grad uvelike osakaćen ako mu nedostaje samo jedan od tih ustroja.

Svatko voli svoje tijelo i želi mu čvrsto zdravlje i vrsnu protočnu pokretljivost. A čovjek svoj organizam najbolje i najviše upozna kad se razboli. Čak se bolesnik zanima i za grčko-latinske medicinske nazive raznih bolesti, i "sipa" ih kao iz rukava. A voli li svatko svoj grad i zauzima li se za njegovu životnost i skladnost? Pogotovo kad se grad razboli, rani ili osakati? Tko zna ne samo nabrojiti sve njegove sustave, nego tko se može za sve brinuti i koordinirati ih? Gradonačelnik? Dogradonačelnik? Gradsko vijeće? Svi građani? Nije u pitanju tko pozna, nego tko voli sve te gradske cestovne skelete, vodovodne živce, medijske elektricitete, političke lubanje, vjersko disanje i tko želi da ti sustavi budu povezani ne u neku suhoparnu organizaciju nego u životvorni organizam.

Nihil volitum nisi praecognitum, govorio je sv. Augustin. Ništa se ne zavoli što se prethodno ne upozna. Ima jedan građanin u ovom Mostaru koji je svojim djelom pokazao da ovaj grad sustavno pozna i da ga osobito voli. To je Karlo Drago Miletić, rođeni Mostarac, sudionik života i kulture ovoga grada, dvogodišnji zatvorenik, čak golootočanin. Pogledamo li samo sadržaj njegove nedavno objelodanjene monografije *Mostar - susret svjetskih kultura*, naići ćemo na autorovo izvanredno zanimanje i poznavanje Mostara u rasponu od više od pola tisućljeća, pogotovo i podrobno u posljednjih 120 godina. Gle što je on svojim sugrađanima ponudio iz organskih sustava ovoga grada i iz repertoara svoga znanja:

Stanovništvo grada prije petsto godina, kao i ono iz 1922. i 1931.;

Plan grada, geodetski snimak i njegova povijest;

Sustav mostova: Stari most, Most na Musali ili Franz-Joseph Brücke, Lučki most, Carinski most, Kriva ćuprija;

Bolnice i liječnici u gradu od početaka;

Znamenitije ulice: Hatovska, Strelčevina, Glavna, Srednja, Crkvena, Kolodvorska...

Česme: njih nekada sedamdeset i pet na javnim mjestima, danas nijedne;

Promet: kolski i željeznički. Ni ovoga drugoga danas nema, privremeno;

Mlinice: 14 ih je nabrojio i opisao;

Prvi i stari vodovodi i kanali;

Rijeka Neretva, pritok Radobolja, potok Dronja;

Zrakoplovstvo i vatrogastvo... Kako se prihvati kojega sustava, tako ga nastoji prikazati od njegovih početaka, a neke dovede do danas. Svakome sustavu zna kolijevku.

Autor najprije baca pogled na period prije dolaska Osmanlija. Nabraja kršćanske obitelji koje su preživjele zauzeće grada, 1468. Zanimljiva imena. Od 42 imena barem ih je jedanaest s korijenom *rad- rado-*: Radoje, Radić, Radohna, Radovan, Radojin, Radosav, Radin, Radko (ovaj tri puta), Radivoje, Radojko, Radad (str. 11.). Na naslovnoj stranici, na stećku, zapisano je: *Va ime Boga Velikoga Cara nebesnoga i m(ilo)snoga. Ase leži Radivoi Krivoušići.*

Dramatičan je prijelaz Mostara iz jedne svjetske kulture u drugu. Više sudar nego susret. Na primjer onaj ispod višestoljetne

vlasti stambulskog sultana pod vlast bečkoga ćesara početkom kolovoza 1878. A nova tuđinska vlast više je učinila za ovaj grad kroz 40 godina u graditeljskom i kulturnom pogledu nego prethodna, također tuđinska, kroz 400 godina. Nove zgrade, željeznice, fenjerska rasvjeta, škole, dvor, kazalište i ulice promijenile su lice Mostara (str. 160-161.).

A kakva je to sudbina svjetskih i domaćih kultura i režima, pokazuje nam i primjer jedne mostarske osnovne škole, podignute u čast 50. obljetnice vladavine Franje Josipa, 1899. Do sada je imala više svrha: škola, đučki dom, gimnazija, za humanitarnu; i 4 naziva: *Jubilarna osnovna škola cara Franje Josipa I.*, poslije 1. svjetskog rata *Kraljica Marija Karađorđević*, nakon 2. svjetskog rata *III. osnovna škola*, malo kasnije *Hamza Humo*. U toj istoj školi neka je učiteljica u svome učiteljskom vijeku, negdje između stare austrougarske i nove komunističke ere, polagala četiri zakletve: caru Franji Josipu, kralju Aleksandru Karađorđeviću, poglavniku Anti Paveliću i maršalu Josipu Brozu Titu (str. 53-54.). A poslije ovoga rata nema više ni učiteljice, ni djece, ni cara, ni kralja, ni maršala, ni škole! Danas školska zgrada čeka svoju obnovu, valjda novi naziv i novu prisegu.

Musala ili mjesto za javnu molitvu, Šemovac, Priječka čaršija, Kujundžiluk, Strelčevina, Štefanijale ili aleja Štefanije, supruge princa Rudolfa, Kapetanovina, Herceguša, Rizzina, Ričina, Dropuljić, Curinaldi, Loose, Tiberio, Keck, Hlubna, Komadina jedan i drugi, Makijedo, Ćelovina, naslov odvajkada za mostarski zatvor po tamnim ćelijama a ne ošišanim ćelama osuđenika... Znaće li ti išta ta imena? Jesu li to osobe, mjesta, ceste, zgrade? Ako želiš malo više upoznati i zavoljeti Mostar od Mejdana do Huma, od Suhodoline do Vukodola, uzmi Dragu Miletića za vodiča po mostarskim sokacima i lokalitetima. Ako ne može Drago osobno, uzmi mu opisni i slikovni vodič *Mostar - susret svjetova*. Vidjet ćeš iz te knjige kako se ovaj grad rađao, rastao, disao, bolovao, lijećio se, hranio i branio. Stvarno, njegova knjiga nije samo monografija, nego i priručnik. Tu su i razne stare gradske obitelji, kojima pisac donosi tijekom sudbine do danas, posebno u Šemovcu: Arapović, Barbarić, Slišković, Smoljan, Gabrić, Blažević, Karačić, Barišić... (str. 168-213.) Listajući te stranice, imaš dojam da čitaš roman, kojemu se mogao dati naslov "Na Neretvi ćuprija", samo što se u romanu napiše ono što namašta

romanopisčeva fantazija, a ovdje je zabilježeno ono što je život smislio a Miletić objavio.

Znaš li koji su bili zidari u Mostaru, 1887. godine? Pavo Šarić, Pero Lasić, Ivan Tolić i Ivan Zovko (str. 50.). Sve kao i danas. Pročitaj ljubavne muke i afere u Čelovini, kako su zaljubljeni zatvorenici i osuđenice zbog plamenih pisama bili kažnjavani po “četiri posta u masne dane” (str. 44.-45.). Imala je, eto, Čelovina i masnih dana, i to ne samo kad su se dobivale masnice po leđma. Ili onu kako su na “trodjeloj kraljevini” zalepršale “jednodjelne zastave”, zna se čije (str. 46.). Ili onoga Mustafu Đonku koji je 1925. za okladu od 300 dinara skočio u noći u Neretvu i nije više iz nje živ izronio (str. 176.).

Autor pristupa s poštovanjem svakoj činjenici, svakom događaju, česmama, tepama, crkvama, džamijama, biskupskim dvorima u Vukodolu i ispod Glavice, Konaku, svakoj povijesnoj vijesti, pogotovo osobi i obitelji. On prenosi, kako zapisi ostaviše, kako je život napisao poštujući svako vjersko i narodno ime, svaku domaću riječ. On véze svojim prepričavanjem događaje i uvezuje birane navode koji te kao vremeplovom odvedu stotinu godina unatrag. Pohvalno je što autor sve one koji o Mostaru pišu napamet, površno i *cum ira et studio*, upozorava i korigira na human način dokazujući da on raspolaže *s podacima koji su suprotni* takvu proizvoljnu iznošenju (str. 26, 49, 66.). On to čini bez poniženja i trijumfa nad drugima, pošteno znanstveno i prijateljski istinito. Ne vjerujem da i takvu javnom radniku nije čast da ga ovakav znanstvenik upozori i uvodi u svu istinu, koja oslobađa od pristranosti i strastvenosti.

Za 2. izdanje poneka se tiskarska pogreška može lako ispraviti (na str. 94. kaže se da je doček nadvojvode Ferdinanda 1918., a njegova je smrt 1914. dala povoda za I. svjetski rat. Isto tako, Franjevački samostan izgrađen je 1892., kako stoji na str. 167., a ne 1896., kako je napisano na str. 166.), gradivo bi se dalo još sustavnije rasporediti, metoda citiranja ujednačiti, poneki izraz uskladiti, popis imena dodati.

Čini mi se da ono što su branitelji činili za Mostar svojim hrabrim prsima i svojim prstima, to je Miletić učinio mozgovno i strojopisno istražujući po “Glasu Hercegovca”, “Osvitu”, “Hercegovačkom bosiljku”, po raznim djelima, osobito po arhivskim zapisnicima gradskih sjednica, odluka i investicija za prosperitet

Mostara. Kad bi ovaj grad, ranjen kakav već jest, grad koji nam je istinski drag iako možda ni blizu poznat kao autoru, davao kakvu nagradnu značku ili odavao kakvo priznanje kojem svome zaslužnu građaninu, kulturnu djelatniku, čitatelj bi se radovao da nagrada grada pripadne plodovima Miletićeva rada. Obrazloženje: unatoč svim povijesnim i sadašnjim protivštinama, *Mostar* je predstavljen kao *susretište svjetskih kultura*, kao grad moguće suradnje i suživljenja različitih ljudi, profesija, religija i nacija.

*Msgr. dr. Ratko Perić,
biskup*